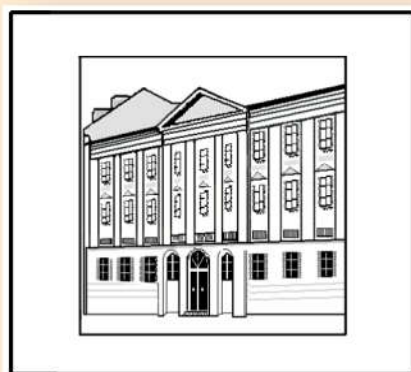

ISSN 2224-025X

НАУКОВІ ЗБІТКИ

Випуск 37 / 2021

**Державного
природознавчого
музею**

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 37

Львів 2021

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2021. – Вип. 37. – 280 с.

До 37-го випуску періодичного видання «Наукові записки Державного природознавчого музею» увійшли статті та короткі повідомлення з музеології, екології, ентомології, а також інформація про діяльність музею у 2020 році.

Для екологів, зоологів, ботаніків, працівників музеїв природничого профілю, заповідників, національних природних парків та інших природоохоронних установ і організацій.

Proceedings of the State Natural History Museum. – Lviv, 2021. – Issue 37. – 280 p.

The 37th issue of the periodical «Scientific Notes of the State Museum of Natural History» includes articles and short reports on museology, ecology, entomology, as well as information about the activities of the museum in 2020.

For ecologists, zoologists, botanists, employees of museums of natural profile, reserves, national nature parks and other environmental institutions and organizations.

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2021.37>

ISSN 2224-025X

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Заступник головного редактора

Відповідальний секретар

Технічний редактор

Капрусь І. Я. д-р біол. наук, проф.

Климишин О. С. д-р біол. наук, с.н.с.

Орлов О. Л. канд. біол. наук

Гураль Р. І. канд. біол. наук

Бокотей А. А. д-р біол. наук, с.н.с.; Войчишин В. К. канд. біол. наук, с.н.с.; Годунько Р. Й. канд. біол. наук, с.н.с.; Гураль-Сверлова Н. В. канд. біол. наук, с.н.с.; Дзюбенко Н. В. канд. біол. наук; Малиновський А. К. д-р с.-г. наук; Радченко О. Г. д-р біол. наук, проф.; Різун В. Б. канд. біол. наук, с.н.с.; Середюк Г. В. канд. біол. наук; Сусуловський А. С. канд. біол. наук, с.н.с.; Третяк П. Р. д-р біол. наук, проф.; Фальтинович В. д-р біол. наук, проф. (Польща); Царик Й. В. д-р біол. наук, проф.; Чернобай Ю. М. д-р біол. наук, проф.; Шрубович Ю. Ю. канд. біол. наук; Яницький Т. П. канд. біол. наук

EDITORIAL BOARD

Kaprus I. Y. (*Editor-in-Chief*), Klymyshyn O. S. (*Associate Editor*), Orlov O. L. (*Managing Editor*), Gural R. I. (*Technical Editor*), Bokotey A. A., Voichyshyn V. K., Godunko R. J., Gural-Sverlova N. V., Dzubenko N. V., Malynovsky A. K., Radchenko O. G., Rizun V. B., Sereidiuk H. V., Susulovsky A. S., Tretjak P. R., Faltynowicz W., Tsaryk J.V., Chernobay Y. M., Shrubovych J. J., Yanitsky T. P.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного природознавчого музею

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2021

Короткі повідомлення

DOI: <https://doi.org/10.36885/nzdpm.2021.37.251-254>

УДК 582. 282 (477. 83:292. 452)

Бублик Я.Ю.¹, Климишин О.С.^{2,3}

НОВІ ДЛЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ВИДИ КСИЛОТРОФНИХ АСКОМІКОТІВ, ВИЯВЛЕНІ У СКОЛІВСЬКИХ БЕСКИДАХ (УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ)

Дереворуйнівні гриби є об'єктом значної уваги у дослідженнях впливу господарської діяльності на лісові екосистеми, пошуку індикаторів порушеності лісів, а також заходів з їх охорони [9, 12]. Серед грибів-ксилотрофів особливе місце займають аскові гриби, яким притаманна значна морфологічна різноманітність плодових тіл і здатність розвиватись на різноманітних типах субстратів [4, 7].

В Україні найбільш привабливими для досліджень цієї групи грибів є Карпати [8, 10, 13]. У результаті проведених у 2011-2017 рр. комплексних досліджень біоти ксилотрофних аскомікотів лісових екосистем Сколівських Бескидів, а також за літературними джерелами, на цій території Українських Карпат встановлено 275 таксонів ксилотрофних аскомікотів, з яких 265 у ранзі видів [1, 2]. Виявлені види належать до 140 родів, 56 родин, 23 порядків, 9 підкласів, 6 класів (Dothideomycetes, Eurotiomycetes, Leotiomyces, Orbiliomycetes, Pezizomycetes, Sordariomycetes) та одного підвідділу (Pezizomycotina), а також до анаморфних грибів *incertae sedis* (які належать до груп порядків аскомікотів), що входять до відділу Ascomycota. Серед усіх виявлених видів ксилотрофних аскомікотів два види наводяться як нові для території України, а саме *Nectria dematiosa* (Schwein.) Berk. та *Lopadostoma polynesium* (Berk. & Curtis) F. Rappaz.

Верифікація визначень проведена доцентом кафедри мікології та фітоімунології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна О.Ю. Акуловим.

***Nectria dematiosa* (Schwein.) Berk.**

(Nectriaceae, Hypocreales)

На підставі проведеної критичної ревізії формального виду *Nectria cinnabarina* (Tode) Fr. анаморфа *Tubercularia vulgaris* Tode, *Nectriaceae*, *Hypocreales*) шляхом поєднання морфологічного аналізу великої кількості зразків, культуральних і молекулярно-генетичних досліджень доведено існування кількох самостійних видів. Із них у Європі трапляються *Nectria cinnabarina* s.s., *N. dematiosa* (Schwein.) Berk., *N. nigrescens* Cooke. Ці види різняться за кольором стром і перитеціїв, розмірами асків та аскоспор, розгалуженням конідієносців [5]. Нами виявлені: *Nectria cinnabarina* s.s. – на гілках бука, *N. dematiosa* – на гілках явора та *N. nigrescens* – на гілках клена.

Синоніми: *Sphaeria dematiosa* Schweinitz, *Cucurbitaria dematiosa* (Schweinitz) Kuntze.

Строма оранжева або червона, у КОН виділяється темно-червоний пігмент, перитеції поверхневі, на стромі, поодинокі або пучками, до 20 перитецій на одній стромі. Строма майже куляста 260–380 мкм заввишки та 220–380 мкм діаметром (рис. 1).

Сумки унітунікатні, 8-спорові, $70-90 \times 7,5-10$ м, булавоподібні, у кінці вузькобулавоподібні з непомітним кільцем на верхівці, аскоспори в сумці розміщуються дворядно. Спори безбарвні, веретеноподібні, з однією перегородкою, злегка зігнуті або прямі $13,5-18 \times 2,5-5,5$ м.

Анаморфна стадія – *Tubercularia vulgaris* Tode [5].

Субстрат: гілки бука (*Fagus* L.), клена (*Acer* L.), бузини (*Sambucus* L.), шовковиці (*Morus* L.).

Поширення в Україні: наводиться як новий для території України, знайдений вперше на території НПП "Сколівські Бескиди".

Місце збору: Львівська обл., Сколівський р-н, НПП "Сколівські Бескиди", ліси на схилі г. Лопата, на гілках явора.

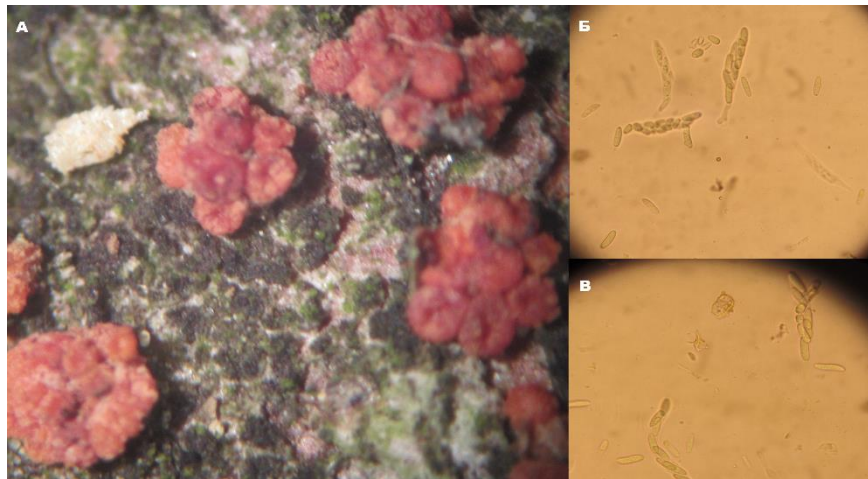

Рис. 1. *Nectria dematiosa*: А – загальний вигляд перитецій, Б і В – восьмиспорові сумки та спори.

Lopadostoma polynesium (Berk. & Curtis) F. Rappaz
(Xylariaceae, Xylariales)

Синонім: *Anthostoma polynesium* (Berk. & Curtis) Sacc.

Строма занурена в деревину, на поверхні строма почорніла, іноді блискуча, плоска або піднята трохи над субстратом. Діаметр строми 120-180 мм. Перитеції кулясті, пучками або окремо один від одного, розміром 0,2-0,3 мм (рис. 2) [6].

Сумки циліндричні, спори розташовуються однорядно. Сумки $80-130 \times 5-6 \mu$, спороносна частина $75-100$ (120) μ , ніжка до 50μ завдовжки. Аскоспори $(7,2) 9,4 \times 3-4,5 \mu$, симетричні або несиметричні, еліпсоїдні, іноді зі слабо загостреними кінцями, спори злегка стислі з боків, від коричневого до оливково-коричневого забарвлення, є росткова пора, але не дуже помітна [11].

Анамофна стадія – *Libertella* Desm.

Цей вид був виявлений у США, Канаді, і поширений у західній Європі (ASCOFrance.fr., Home of the *Xylariaceae*, Pyrenomycetes from southwestern France).

Субстрат: липа (*Tilia* L.), груша (*Pyrus* L.), ясен (*Fraxinus* L.).

Поширення в Україні: наводиться як новий для території України, знайдений вперше на території НПП "Сколівські Бескиди".

Місце збору: Львівська обл., Сколівський р-н, НПП "Сколівські Бескиди", на схилі г. Парашка, на гілці ясена.

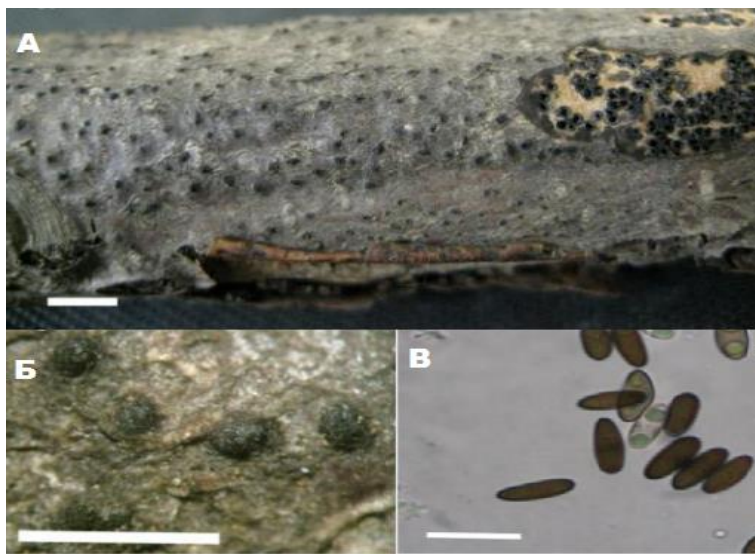

Рис. 2. *Lopadostoma polynesium*: А, Б – загальний вигляд стром на гілці ясена; В – темнозабарвлені спори під світловою мікроскопією.

Наявність на території Карпат значної кількості лісових екосистем, де існують великі запаси деревного субстрату і достатня вологість, які зумовлюють розвиток ксилотрофних аскомікотів, а представники цієї екологічної групи грибів є найактивнішими агентами розкладу мертвої деревини, передбачає значне таксономічне різноманіття грибів у цьому регіоні, що підтверджується результатами досліджень, проведеними нами зокрема на території Сколівських Бескидів.

1. Бублик Я.Ю. Доповнення до біоти ксилотрофних сумчастих грибів (Ascomycota) для регіону Сколівські Бескиди // Вісн. Львів. нац. ун-ту. Сер. біол. – 2016. – Вип. 74. – С. 79-87.
2. Бублик Я.Ю., Климишин О.С. Нові відомості про біоту ксилотрофних аскових грибів (Ascomycota) НПП «Сколівські Бескиди» // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Динаміка біологічного та ландшафтного різноманіття заповідних територій" (Кам'янець-Подільський, 25–27 травня 2016 р.): зб. тез. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 23-25.
3. Климишин О. Участь ксилотрофної аскомікобіоти у процесах деструкції відмерлої деревини у лісах Сколівських Бескидів // Конструктивна географія і картографія: стан, проблеми, перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. присвяченої 20-річчю кафедри конструктивної географії і картографії Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна, м. Львів, 1–3 жовтня 2020 р.). – Львів: Простір-М, 2020. – С. 221-225.
4. Леонтьев Д.В., Акулов, О.Ю. Загальна мікологія. – Харків : Основа, 2007. – 228 с.
5. Hirooka Y., Rossman A.Y., Chavezzi P. A morphological and phylogenetics revision of the *Nectria cinnabarina* species complex // Studies in Mycology. – Vol. 68. – 2011. – P. 35-51.
6. Jaklitsch W.M., Fournier J., Rogers J.D., Voglmayr H. Phylogenetic and taxonomic revision of *Lopadostoma* // Persoonia, 2014. – Vol. 32. – P. 52-82.
7. Kirk P.M., Cannon P.F., Minter D.W., Stalpers J.A.. Dictionary of the fungi. 10th ed. – CABI Europe : UK, 2008. – 770 p.
8. Küffer N., Lovas P.S., Senn-Irlet B. Diversity of wood-inhabiting fungi in natural beech forests in Transcarpathia (Ukraine): a preliminary survey // Mycologia Balcanica. – 2004. – Vol. 1. – P. 129-134.
9. Nordén B., Paltto H., Götmark F., Wallin K. Indicators of biodiversity, what do they indicate? – Lessons for conservation of cryptogams in oak-rich forest // Biological Conservation. – 2007. – Vol. 135, Iss. 3. – P. 369-379.
10. Pilát A. Hymenomyces novi vel minus cogniti Čechoslovakiae 2 // Sborn. Nár. Mus. Praha. – 1953. – Ser. 9 (B), Vol. 2, Iss. 1. – P. 3-109.
11. Rappaz F. *Anthostomella* and related xylariaceous fungi on hardwood from Europe and North America // Mycologia Helvetica, 1995. – Vol. 7. – P. 99-168.
12. Stokland J.N., Larsson K.-H. Legacies from natural forest dynamics: different effects of forest management on wood-inhabiting fungi in pine and spruce forests // Forest Ecology and Management. – 2011. – Vol. 261, Iss. 11. – P. 1707-1721.
13. Tsykun T., Rigling, Nikolaychuk V., Prospero S. Diversity and ecology of *Armillaria* species in virgin forests in the Ukrainian Carpathians / Tsykun T. // Mycological Progress. – 2011. – P. 1-12.

¹ Львівська обл., м. Новий Розділ

e-mail: bublykyaroslav1302fungi@gmail.com

² Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Львівська обл., м. Дрогобич

³ Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів

e-mail: trilobit6@gmail.com

ЗМІСТ

CONTENTS

Музеологія * Museology

Стор.

Чернобай Ю. М. Дедуктивна музеєзація фітодетритного компонента лісових оселищ	3
• Deductive museumization of the phytodetritus component of forest community	
Загороднюк І. В. Ховрахи війни: історія зоологічних досліджень та колекцій <i>Spermophilus</i> в умовах Райхскомісаріату Україна	17
• Ground squirrels of the war: a history of zoological research and <i>Spermophilus</i> collections in the Reichskommissariat Ukraine	
Загороднюк І., Болотіна І., Улюра Є. Ссавці з території Білорусі у колекціях природничих музеїв України	39
• Mammals from Belarus in the collections of natural history museums of Ukraine	
Рукавець Є. В., Гуштан Г. Г. Кліщі-нотриди (Acari: Oribatida: Nothridae) у колекції Державного природознавчого музею НАН України	57
• Nothrid mites (Acari: Oribatida: Nothridae) in the collection of the State Museum of Natural History of NAS of Ukraine	
Середюк Г. В., Савицька А. Г. Освітній потенціал наукових природничих колекцій ДПМ НАН України: музейна програма "Урок в музеї"	63
• Educational potential of scientific natural groups of DPM NAS of Ukraine: museum program "Lesson in the Museum"	

Екологія * Ecology

Капрусь І. Я., Гусак О. В. Особливості таксономічної та екологічної структури лісових таксоценів колембол Східного Поділля	75
• Peculiarities of taxonomic and ecological structure of forest toxocene of Collembola of Eastern Podillya	
Химин О.І., Капрусь І. Я. Структурні трансформації таксоцену Collembola під впливом інвазії дуба червоного в лісові екосистеми Яворівського НПП .	87
• Struktural trasformations of tasocene Collembola under the influence of red oak invasion in the forest ecosystem of the Yavorivsky NNP	
Бешлей С. В., Лобачевська О. В., Соханьчак Р. Р. Сезонні зміни вмісту пластидних пігментів у гаметофіті домінантних мохів у лісових екосистемах Українського Розточчя	95
• Seasonal changes in the content of plastid pigments in the hametophyte of dominant mosses in forest ecosystems of Ukrainian Roztochchya	
Гойванович Н. К., Бриндзя І. В. Моніторинг якості криничних вод Жидачівського району Львівської області	105
• Quality monitoring of well waters of Zhydachiv district of Lviv region	

Щербаченко О. І. Стійкість мохів <i>Bryum argenteum</i> Hedw. і <i>Funaria hygrometrica</i> Hedw. до впливу іонів важких металів	115
Resistance of mosses <i>bryum Argenteum</i> Hedw. and <i>Funaria hygrometrica</i> Hedw. to the effect of heavy metal ions	
Орлов О. Л., Рагуліна М. Є., Леневиц О. І. Оцінка впливу рекреаційного навантаження на ґрунти лісової стежки "Бучина" НПП "Сколівські Бескиди"	123
Influence estimation of recreation pressure on the forest trail "Buchyna" NNP "Skolivs'ki Beskydy"	
Рагуліна М. Є., Орлов О. Л. Мохова рослинність скельних виходів ЛЗ "Чортова Скеля" та її антропогенна динаміка	131
Bryophyte vegetation of the rock outcrops of "Chortova Skelia" forest reserve and its anthropogenic dynamics	
Леневиц О. І. Просторова та часова динаміка зміни лісової підстилки на туристичних шляхах (на прикладі НПП "Сколівські Бескиди")	143
Dimensional and time span dynamics of forest litter on track (for example NNP "Skolivski Beskydy"	
Гуштан Г. Г., Гуштан К. В. Апробація програмного комплексу "Біорізноманіття України" на прикладі панцирних кліщів (Acari: Oribatida) Закарпаття	155
Approbation of the software complex "Biodiversity of Ukraine" on the example of oribatid mites (Acari: Oribatida) of Transcarpathi	
Гураль-Сверлова Н. В., Гураль Р. І. Історія проникнення антропохорних видів моллюсків на захід України	161
History of the penetration of anthropochorous mollusc species to western Ukraine	
Гураль-Сверлова Н. В., Лижечка О. Ф. Перша знахідка лісової цепені <i>Cepaea nemoralis</i> (Gastropoda, Helicidae) у Тернопільській області та специфічність фенетичної структури виявленої колонії	173
First record of the grove snail <i>Cepaea nemoralis</i> (Gastropoda, Helicidae) in Ternopil region and specificity of the phenotypic composition of the found colony	
Химин М. В. Характеристика видимих осінніх міграцій журавля сірого <i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758) у НПП "Прип'ять-Стохід" у 2012-2017 рр.	181
Characteristics of visible autumn migrations of the common crane <i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758) in NNP "Prypiat-Stokhid" in 2012-2017	
Ентомологія * Entomology	
Заморока А. М. Чи є осівцеві монофілетичними? Докази філогенетичного аналізу за п'ятьма генами	191
Is clytini monophyletic? The evidence from five-gene phylogenetic analysis	

Гірна А. Я. Рідкісні та маловідомі види павуків Волинського Полісся (Україна)	215
• Rare and poorly known spider species of the Volhynian Polissia (Ukraine)	
Коваль Н. П., Глотов С. В., Чумак В. О. Жуки-стафілініди (Coleoptera: Staphylinidae) верхньої межі лісу Полонинського хребта (в межах Ужанського НПП)	223
• Staphylinidae beetles (Coleoptera: Staphylinidae) of the upper forest line of the Polonynskyi ridge of Uzhanskyi NNP	
Попович Т. Ю., Симочко В. В. Біологічні особливості та фенологія розвитку короїда непарного західного (<i>Xyleborus dispar</i> F.) на території Закарпаття	243
• Biological features and phenology of the odd bark beetle development (<i>Xyleborus dispar</i> F.) on the territory of Transcarpathia	
Короткі повідомлення * The brief messages	
Бублик Я. Ю., Климишин О. С. Нові для території України види ксилотрофних аскомікотів, виявлені у Сколівських Бескидах (Українські Карпати)	251
• New for the territory of Ukraine species of xylophilic ascomycetes found in Skolivski Beskydy (Ukrainian Carpathians)	
Середюк Г. В., Коваль Н. П., Чумак В. О. Знахідка <i>Wesmaelius subnebulosus</i> (Stephens, 1836) (Neuroptera, Hemerobiidae) на Закарпатті	255
• Find of <i>Wesmaelius subnebulosus</i> (Stephens, 1836) (Neuroptera, Hemerobiidae) in Transcarpathia	
Варивода М. В., Дедусь В. І., Чумак М. В., Чумак В. О., Штокало С. С., Веремій Т. Ю. Нові локалітети жука-самітника (<i>Osmoderma barnabita</i> Motschulsky, 1845) на заході України	259
• New localities of the hermit beetle (<i>Osmoderma barnabita</i> Motschulsky, 1845) in western Ukraine	
Родич Т. В. Нові знахідки <i>Arianta arbustorum</i> (Gastropoda: Helicidae) на території міста Львова	263
• New finds of <i>Arianta arbustorum</i> (Gastropoda: Helicidae) in the city of Lviv	
Ювілейні дати * Anniversaries	
До 75-ліття від дня народження професора Ю. М. Чернобая	265
Чернобай Ю. М. Слово про професора Й. В. Царика	267
Втрати науки * Loss of science	
Різун В. Б., Білонога В. М., Кияк В. Г. Світлій пам'яті Андрія Костянтиновича Малиновського	271
Хроніка * Current issues	
Середюк Г. В. Про діяльність Державного природознавчого музею НАН України у 2020 році	273
Правила для авторів * Rules for authors	275

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 37

PROCEEDINGS OF THE STATE NATURAL HISTORY MUSEUM

Issue 37

Українською та англійською мовами

Головний редактор І. Я. Капрусь

Комп'ютерний дизайн і верстка О. С. Климишин, Т. М. Щербаченко

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: editorship@smnh.org
<http://science.smnh.org>

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 22,42. Наклад 100 прим.

Виготовлення оригінал-макета здійснено в Лабораторії природничої музеології
Державного природознавчого музею НАН України.
Друк ТзОВ «Простір М». 79000 Львів, вул. Чайковського, 8.